גמ' [א]אמר שמואל אין הראש פוטר בנפלים מ"ט [1]כל אשר נשמת רוח חיים באפיו כל היכא דנשמת רוח חיים באפיו הוא דחשיב רישיה אידך לא חשיב רישיה תנן הבא אחר נפלים שיצא ראשו חי ובן תשעה שיצא ראשו מת קתני מיהא ראשו מאי ראשו רובו וליתני רובו בדין הוא דאיבעי ליה למיתני רובו [ב]ואיידי דקא בעי למיתני סיפא בן תשעה שיצא ראשו מת טעמא דראשו מת הא ראשו חי הבא אחריו בכור לנחלה נמי לא הוי תנא רישא נמי ראשו ומאי קמ"ל [א]דכיון דמפיק ליה [א] רישיה הוה לידה תנינא [ג]הוציא [ב]ראשו אע"פ שהחזירו הרי זה כילוד וכי תימא אשמועינן בהמה וקמ"ל באדם דאדם מבהמה לא יליף דלית לה פרוזדור בהמה מאדם לא ילפא משום דחשיב פרצוף פנים דידיה הא נמי תנינא [ד]יצא כדרכו [ג] [ה]משיצא רוב ראשו ואיזהו רוב ראשו משתצא פדחתו תיובתא דשמואל תיובתא אמר רבי שמעון בן לקיש פדחת פוטרת בכל מקום [ד]חוץ מן הנחלה מאי טעמא [2]יכיר אמר רחמנא ור' יוחנן אמר אפי' לנחלה בכל מקום לאיתויי מאי לאיתויי הא דתנו רבנן גיורת שיצאה פדחת ולדה בהיותה נכרית ואח"כ נתגיירה [ג] [ה]אין נותנין לה ימי טומאה וימי טהרה ואינה מביאה קרבן לידה מיתיבי יכיר זו הכרת פנים ואיזו היא הכרת פנים פרצוף פנים עם החוטם תני עד החוטם תא שמע [ו][ה]אין מעידים אלא על פרצוף פנים עם החוטם תני עד החוטם תא שמע פדחת [ז]בלא פרצוף פנים פרצוף פנים בלא פדחת אין מעידין עד שיהו שניהם עם החוטם ואמר אביי ואיתימא רב כהנא מאי קראה [3]הכרת פניהם ענתה בם שאני עדות אשה דאחמירו בה רבנן ומי אחמירו והא [ח]תנן [ט]הוחזקו להיות משיאים עד מפי עד מפי אשה מפי עבד מפי שפחה כי אקילו רבנן בסופה בתחלתה לא אקילו רבנן ואיבעית אימא

יכיר

גמ' אין הראש פוטר בנפלים. בן שמנה שהוציא ראשו חי והחזירו וקדמו אחיו ויצא הוי בכור לכהן שאין ראש הנפל פוטרו עד שיצא ראשו ורובו: **רוח חיים באפיו.** מי שהוא בן חיים הלך אחר אפיו דהיינו ראשו אבל אי לאו בר קיימא הוא לא [א] חשיבי [ד] אפיה: **קתני מיהא.** נפל שיצא ראשו פוטר הבא אחריו מכהן: **איידי דבעי למתני סיפא בן ט' שיצא ראשו מת.** דלא מצי למיתני רובו [ה] בהדיא אע"ג דאיהו גופיה לא משמע אלא רובו והכי לא מצי למיתני בסיפא רובו משום דבעי למידק מינה טעמא דראשו מת הא ראשו חי אפי' בכור לנחלה לא הוי האחרון דראשו בן ט' חי ודאי הוי לידה ואי הוה תני רובו מת הוה משמע הא רובו חי לא הוי אחרון בכור אפי' לנחלה אבל אם יצא ראשו חי לא הוי משמע [ו] השתא דאחרון מפסיד הנחלה ואנן [ז] קיימין דראשו חי הוי כילוד משום הכי תנא ראשו ברישא ובסיפא ואע"ג דסיפא גופה דקתני ראשו מת לא הוי אלא ראשו ורובו: **ומאי קמ"ל.** מתני' אי אמרת בשלמא ראשו דוקא אשמעינן דראש הנפלים פוטרו ותנא סיפא אטו רישא אלא אי אמרת ראשו לאו דוקא ואין הראש פוטר בנפלים השתא לא אשמעינן מינה אלא דיוקא דדייקינן טעמא דראשו מת הא ראשו חי אפי' בכור לנחלה נמי לא הוי דכיון דאפיק בן ט' חי רישיה הואיל ולאו נפל הוא הוי לידה אפי' החזירו: **הא תנינא.** בפ' בהמה המקשה [ח] הוציא עובר ראשו בשעת שחיטת אמו הרי זה כילוד אפי' החזירו ואינו ניתר בשחיטת אמו: **בהמה לית לה פרוזדור.** אין רחם שלה בין ירכותיה הלכך חשיב הראש לידה דנגלוי הוא אבל אשה דירכים שלה מכסים את הרחם לא חשיב ראש לידה: **הא נמי תנינא.** גבי אדם במסכת נדה [כח.] מי שיצא רוב ראשו הוי ילוד דאפילו החזירו ולא נולד עד [ט] לאחר ק' ימים חשיב ילוד מיום ראשון ומשבינן לה ימי טומאה וטהרה מיום ראשון: **יצא כדרכו.** לאפוקי היכא דיצא דרך מרגלותיו דודאי לא חשיב ילוד עד יציאת רובו: **תיובתא דשמואל.** דודאי ראשו דנפלים דמתני' דוקא: [י][**פוטרת בכ"מ.** דחשיב לידה מיציאת פדחת. ובכ"מ מפרש לקמיה: [יא]**פדחת.** מצח: **חוץ מן הנחלה.** דהבא אחריו בכור לנחלה אא"כ יצא פניו של ראשון: **דכתיב יכיר.** והיכרא ליתא אלא בפרצוף פנים: **אף לנחלה.** דפדחת נמי הוי היכרא: עובדת כוכבים אינה מטמאה בנדה וזיבה ולידה: **זו הכרת פנים.** דמי שהוכרו פניו לראשון הוי בכור לנחלה: **עם החוטם.** וקשיא לר' יוחנן: **אין מעידין.** [יב] להשיא את אשתו דמת לאו זה הוא: **הכרת פניהם ענתה בם.** דהכרת פרצוף פניהם עדותן אלמא פרצוף פנים בעי. ופשטיה דקרא בנואפים כתיב הכרת פני הוולדות ענתה בנואפים שהקב"ה צר את הממזר בצורת פני המנאף: **בסופה.** לאחר שכוונו יפה (ב) [יג] כזה הקילו חכמים בסוף עדותן להחזיקן אפי' בעבד ושפחה: **אבל בתחלה.** תחלת העדות דהיינו ראיית המת לא אקילו עד שיכירוהו יפה:

יכיר

דאדם מבהמה לא יליף דלית לה פרוזדור. האי פרוזדור דהכא ובריש בהמה המקשה (חולין דף סח.) ובשבת פ' א"ר עקיבא (דף פו:) שוים ולא הוי כי ההוא דפרק יוצא דופן (נדה דף מג:) [יא] דמאי הוציא ולד ראשו חוץ לפרוזדור הוי כילוד דלאו בפרוזדור דהתם [יב] אמרינן הכא מה יכול להחזיק הפרוזדור לעכב הלידה כיון שהראש חולה לו אלא פרוזדור דהתם הוא בית החיצון ופרוזדור דהכא הוא עובי הירכים שמכסים את הרחם [יג] שבין ירכים והוה אמינא דלא חשיב ראש לידה ביציאת הרחם ואין תימה על שהלשון שוה ואין פירושם שוה דכי ה"ג אשכחן לעיל בפ' הלוקח בהמה (דף כ.) דטיטוף פוטר בבכורה דחשיב ולד ולא הוי כההיא טיטוף דפ' המפלת (נדה דף כט.) דרוב היולדות מטנפות: **תיובתא** רשמואל. לא הוי מצי לאקשויי לשמואל מהא דתנן בפ' בהמה המקשה (חולין דף עז.) שליא שיצתה מקצתה אסורה באכילה דדייקינן מינה התם בריש פירקין (דף סח.) דיציאת ראש הויא לידה מדאסרינן להו ביציאת מקצת דשמא הראש ישנו באותו מקצת דהיינו דוקא בבהמה אבל אדם לא שמעינן מהתם והא דקתני סיפא כסימן ולד באשה כך סימן ולד בבהמה הייט לענין שליא דהויא סימן ולד ואין להקשות [יד] דבבהמה המקשה היכי דייק מינה דיציאת ראש הוי כילוד דלמא הא דאסורה משום דגזרינן מקצתה אטו רובא כדאמר בפ"ק דב"ק (דף יח.) דאם איתא דיציאת ראש לא הוי לידה לא היה ראוי לגזור כיון דמקצת אי אפשר לבא בשום פעם לידי חשיבות לידה וא"ת כיון דאיתותב שמואל מאי האי דקאמר בפרק המפלת (נדה דף ס.) גבי הסנדל ולד דאית ליה חיותא מכי נפיק רישיה הויא ליה לידה סנדל עד דנפיק רובא בלאו טעמא דחיותא נמי הא אפילו [טו] מתים הראש פוטר וי"ל דחיותא לאו דוקא אלא [טז] ראוי לחיותא ואגב דנקט נמי התם לעיל האי לישנא ולד דאית ביה חיותא סריך ולא נפיק סנדל דלית ביה חיותא שריק ונפיק [יז] נקטיה נמי בתר הכי ויש ספרים דגרס התם ולד דאית ביה חיותא מכי [יח] נפיק רוביה סנדל עד דנפיק כוליה ויש לפרש דרוביה דקאמר הייט רובא דרישא ואית דגרס [יט] בהדיא הכא נפק רובא דרישא והא דאמרי' התם בפרק המפלת (דף כט.) בשמעתין דיצא מחותך או מסורס [כ][משיצא רובו ה"ז כילוד] הא כתקנו הראש פוטר ר' יוסי אומר משיצא כתקנו לחיים לא כמו שפירש רביט חננאל דלחיים הייט בר קיימא דהא אפי' בנפלים הראש פוטר דאיתותב שמואל הכא אלא כמו שפירש שם בקונט' כתקנו לחיים שלם לאפוקי מחותך [כא]: **לאתויי** הא דת"ר גיורת שיצא פדחת ולדה כו'. וא"ת מאי חידוש הוא זה בהך מילתא טפי משאר דברים דחשוב נהן כילוד כגון לזקוק אשת אחיו ליבום ולפטור מן היבום והורגו חייב ושאר דברים השנויים בפ' יוצא דופן (נדה דף מג:) וי"ל דאיצטריך הכא לאשמועינן דס"ד אע"ג דיציאת הראש חשוב לידה מ"מ לידת שאר הגוף שיצא אחרי כן נקדושה חשוב כמו כן לידה וניתיב לה ימי טומאה וימי טהרה: **מאי** טעמא יכיר כתיב. תימה בפ' עשרה יוחסין (קדושין דף עח:) ובפ' יש נוחלין (ב"ב דף קמ.) שדוחק לרבנן דרבי יהודה יכיר למה לי לימא דאיצטריך לכדדרשינן הכא דאפי' רבי יוחנן לא פליג והא דקאמר אף לנחלה משום דקסבר דפדחת נמי הויא היכרא וגם דוחק בי"ש נוחלין (שם) לר"מ דאמר אדם מקנה כו' לאתא יכיר לנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס וי"ל דהתם קשיא ליה לשון יכיר דמשמע שיש כח נהכרת האב: **מאי** קראה הכרת פניהם ענתה בם. פירש בקונטרס דהכרת פרצוף פניהם עדותן הוא אלמא פרצוף פנים נמי בעי ותימה [יז] דביבמות (דף קכ. ושם ד"ה הכרת) מייתי קרא דהכרת פניהם ענתה בם משמע שיש דבר באדם שמכירים על ידו את הפנים והייט פדחת דחוטם בכלל פרצוף פנים הוא והתם ביבמות (שם) בתר האי קרא מייתי עובדא דאבא בר מרתא דהוו מסקו ביה דבי ריש גלותא זוזי אייתי קירא דבק בגלייתא דבק אאפותיה חלף קמייהו ולא בשקרוה:

דבהיותו

עין משפט נר מצוה

ד א מיי' פי"א מהלכות בכורים הלכה טו טוש"ע יו"ד סימן שה סעיף כג:

ה ב מיי' פ"ה מהלכות מאכלות אסורות הל' טו טוש"ע יו"ד סימן יד סעיף א:

ו ג מיי' פ"י מהלכות איסורי ביאה הלכה ו טוש"ע יו"ד סימן קצד סעיף י:

ז ד מיי' פ"ב מהל' נחלות הל' ג ועי' טוש"ע ח"מ סי' רעז [סעיף ג] וסעי' ו:

ח ה ו מיי' פי"ג מהל' גירושין הלכה כא טוש"ע אה"ע סימן יז סעיף כד:

ט ז מיי' פי"ג שם הל' טו טוש"ע שם סעיף ג:

◆

תורה אור השלם

1. כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו מִכֹּל אֲשֶׁר בֶּחָרָבָה מֵתוּ: בראשית ז כב

2. כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ כִּי הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה: דברים כא יז

3. הַכָּרַת פְּנֵיהֶם עָנְתָה בָּם וְחַטָּאתָם כִּסְדֹם הִגִּידוּ לֹא כִחֵדוּ אוֹי לְנַפְשָׁם כִּי גָמְלוּ לָהֶם רָעָה: ישעיהו ג ט

◆

רבינו גרשום

אין הראש פוטר בנפלים. דנפל שלא כלו חדשיו אע"ג דיצא ראשו חי אינו פוטר את הבא אחריו מכהן: כל היכא דנשמת רוח חיים באפיו. דבר קיימא הוא חשיב רישיה ליפטר לבא אחריו מכהן: ומאי קמ"ל. סיפא דתנא ראשו דכיון דמפיק רישיה כו': תנינא. בבהמה המקשה הוציא ראשו אע"פ שהחזיר הרי זה כילוד ואין שחיטת אמו מטהרתו: דבהמה כיון דלית לה פרוזדור לאלתר כי הוציא ראשו הוי כילוד אבל (אדם) אשה כיון דאית לה פרוזדור דמעכב אימא דלא ליהוי כילוד קמ"ל סיפא דמתניתין דהוי [כילוד] ואכתי אמאי איצטריך לסיפא דהכא למיתנא ראשו הא נמי תנינא דרוב ראשו הוי כילוד: יצא כדרכו. ראשו קודם: משתצא פדחתו. אלמא דסיפא גופה לא איצטריך ליה למיתני לאשמועינן דראשו חשוב לידה ורישא אמאי תני ראשו אלא ודאי לאו משום סיפא קתני ולא רובו הוי אלא ראשו ממש וקתני פוטר אלמא הראש פוטר בנפלים ותיובתא דשמואל: מ"ט. משום דכתיב יכיר לו לתת לו פי שנים ובפדחת בלא פנים לא הוי היכר: ואח"כ נתגיירה, קודם שיצאו הפנים ושאר הגוף אין נותנין לה ימי טומאה משום דהוצאת פדחת בגיותה הוי לידה ועובדת כוכבים לא מטמיא בלידה: עם החוטם. וקשיא לר' יוחנן דאמר פדחת בלא חוטם פוטר אף לנחלה: עד החוטם דהיינו פדחת לחודיה: כי אקיל בסופה היכא דידעי דודאי מותרת דקא חזו דמת: בתחלה היכא דלא חזו דמת ולאסהודי עליה (דהוציא) הוא כדי להתירה לא סגיא אלא בפרצוף פנים עם החוטם: ואיבעית אימא

מסורת הש"ס

א) [נדה כט.], ב) [שבת ל. ופ"ש], ג) חולין סח., ד) נדה כח., ה) יבמות קכ., כ"מ כז:, ו) שבת קמה. יבמות פו: ודף קכב., ז) [חולין סח.], ח) ל"ק, ט) [צ"ל לפני ד"ה פוטרת], י) צ"ל אחרי ל"ק, כ) בנפלים ל"ק, ל) צ"ל בהדיא הכי ל"ק, מ) ל"ק, נ) [ועי' תוס' נדה כט. ד"ה מכלל],

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה רוח חיים וכו' לא חשוב אפיה: (ב) ד"ה בסופה לאחר שכוונו יפה שזה הוא הקילו חכמים:

◆

גליון הש"ס

גמ' אין נותנין לה ימי טומאה וימי טהרה. עי' נדה לו ע"א תוס' ד"ה הלכתא:

◆

מוסף רש"י

אין הראש פוטר בנפלים. יצא ראש הנפל, כגון יולדת תאומים לשבעה, אחד נגמרה צורתו ואחד לא נגמרה צורתו, ויצא ראש הנפל והחזירו ואח"כ יצא אחיו, הרי בכור לכהן, שאין ראש הנפל פוטר את הבא אחריו מן הבכורה (נדה כט.). הרי זה כילוד. ותו לא מהניא ליה שחיטת אמו וצריך שחיטה לעצמו אם נמצא חי, ואם נמצא מת הרי הוא נבלה (חולין סח.). אין מעידים. על אדם שמת להשיא את אשתו, אלא אם כן ראו פרצוף פניו שהוא עם החוטם (ב"מ כז:). אע"פ ראוהו מת בפרצוף פניו עם חוטמו, שיכולין להכירו, אבל לא ראוהו בפרצוף, אי שניטל חוטמו אין מעידין עליו להשיא את אשתו, שמא אין הוא (יבמות קכ.). פדחת. מצח (שם). הכרת פניהם ענתה בם. העידה בם, אלמא אין עדות כשאר הגוף אלא בהיכר פנים (שם). להיות משיאים עד מפי עד. לומר לאשה מת בעליך, דאקילו בה רבנן משום עיגונא, וכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקועי רבנן לקדושין מניה (שבת קמה.).

◆

שיטה מקובצת

א) דמפיק ליה [רישיה] הוה ליה לידה: ב) כדרכו עד שיצא רוב: ג) נתגיירה עי' תוס' נדה (דף לו ע"א): ד) חשיבי אפיו אות ה' נמחק: ה) למיתני רובו משום דבעי למידק והשאר נמחק: ו) הוי השתא נמחק: ז) ואנן קי"ל דראשו: ח) עד למחר הי' לאחר ק' ימים נמחק: ט) מעידין באדם שמת אא"כ ראוהו פרצוף פנים עם החוטם אלמא הוי היכר בהכי להשיא: י) יפה שזה הוא הקילו חכמים בסוף עדותן להחזיק אפילו: יא) דאמר דמצי: יב) בין הירכים: יג) להקשות אההיא דבהמה המקשה: יד) אלא כלומר ראוי: טו) ונפיק נקט לה נמי: טז) מכי נפק: יז) ותימה דהכא וביבמות מייתי קראי אבריתא ולא מייתי ליה אמתני' דף כתרא דיבמות דאיתא לעיל דאין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם ונראה לפרש דאפדחת דברייתא מייתי קרא דהכרת: